

TİLİMSÂNÎ, İbrâhîm b. Ebû Bekir

(إبراهيم بن أبي بكر التلمساني)

Ebû İshâk İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Abdillâh el-Ensârî es-Sebtî et-Tilimsânî (ö. 690/1291)

Mâlikî fakihî, şair ve edip.

609 yılı Cemâziyelâhîr ayının son gecesinde (26 Kasım 1212) Cezayir'in Tilimsân şehrinde doğdu. Aslen Endülüs'ün kuzeyindeki Veşka (Huesca) şehrinde doğdu. Doğu yaşında iken babası tarafından götürüldüğü Gırnata'da üç yıl tahsil gördü. Daha sonra Endülüs'ün güney sahil şehirlerinden Mâleka'ya (Malaga) gitti. Burada Ebû Bekir İbn Desmân, Ebû Sâlih Muhammed b. Muhammed ez-Zâhid, Ebû Abdullah İbn Hafid, Ebû Bekir İbn Muhriz ve Ebû'l-Hasan Sehl b. Mâlik'ten ders okudu; ayrıca Ebû'l-Hasan ed-Debbâc ile Ebû Ali eş-Şevbîn'den kitâbet yoluyla icâzet aldı. Ardından Merînîler'in egemenliğinde parlak bir ilmi hayatın hüküm sürdüğü Fas'ın önemli şehirlerinden Sebte'ye (Ceuta) yerleşti. Sebte'de Ebû'l-Abbas İbn Ufûr ve Ebû'l-Mutarriif İbn Umeyre el-Mahzûmî, Ebû'l-Berekât Ömer b. Mevdûd el-Fârîsî ve Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Mûsâ el-Gumârî gibi âlimlerin talebesi oldu. Şair ve edip Ebû'l-Hakem İbnü'l-Murâhhal'in kız kardeşiyle evlendi ve ölüncüye kadar bu şehirde yaşadı. Diğer kaynakların aksine İbn Ferhûn vefat tarihini 697 (1298), Mahlûf 699 (1300) olarak verir. Dil âlimi, edip ve şair kimliği yanında şûrût, hesap ve ferâiz alanında derin bilgisiyle tanınan Tilimsânî'nin yetiştiği talebeler arasında tarihçi ve edip İbn Abdülmelik el-Merrâkûşî, Kâsım b. Yûsuf et-Tücbî ve Ebû'l-Abbas Ahmed b. Abdullah er-Rusâfî anılmaktadır.

Eserleri. 1. *Urcûzetü't-Tilimsânî fi'l-ferâ'iz*. Müellifin *Tebşîratü'l-bâdî fi'l-ferâ'iz ve tezkiretü's-şâdî'l-mecîdî'l-fârîz* adını verdiği eser (Tücbî, s. 276; krş. Menûnî, *Varakât*, s. 300, 327) *el-Manzûmetü (el-Urcûzetü)'t-Tilimsâniyye fi'l-ferâ'iz*, *el-Kaşîdetü't-Tilimsâniyye*, *et-Tilimsâniyye* diye de anılır. Müstakil halde (Kahire 1324) ve bazı şerhleriyle birlikte basılmış olup Faure-Biguet tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiştir (*la Tlemsaniya*, Valence 1905). Eser üzerine birçok şerh yazılmıştır. Ebû Abdullâh İbn Câbir el-Gassânî el-Miknâsî'nin *Şerhu Manzûmeti't-Tilimsânî fi'l-ferâ'iz*, Ebû'l-Abbas İbn Zâgû et-Tilimsânî'nin *Şerhu Urcûzeti't-Tilimsânî fi'l-ferâ'iz*, Muhammed b. Şakrûn b. Hibetullah et-Tücbî et-Tilimsânî'nin *Şer-*

hu't-Tilimsâniyye, Ya'kûb b. Mûsâ es-Seytânî'nin *Münthe'el-bânî ve mürteka'l-me'ânî fi şerhi Ferâ'izi Ebî İshâk et-Tilimsânî*, Ebû'l-Hasan Ali b. Yahyâ el-Asnûnî el-Megilî'nin *Şerhu'l-Urcûzeti't-Tilimsâniyye* (nşr. Abdüllatîf Zekkâg, Beyrut 2009) ve Ali b. Muhammed el-Kalesâdî'nin *el-Gurretü't-Tûnisîyye fi şerhi'l-Manzûmeti't-Tilimsâniyye* adlı eserleri bunlardan bazılarıdır (İbn Meryem, s. 261; bu şerhlerin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 666; Abdülazîz Binabdallah, s. 151, 152, 189; Menûnî, *Varakât*, s. 301, 327, 346-347, 531; Muhammed Haccî, s. 162; Abdullah Muhammed el-Habeşî, I, 648-649). İbn Merzûk el-Hafid manzumeyi *Münthe'el-emânî* adıyla ihtisar etmiştir (Ahmed b. Ali el-Belevî, s. 293). Ali b. Yahyâ el-Asnûnî el-Megilî'nin şerhi üzerine Mûsâ Miftâh Ahmed Beşâbiş, Hartum Üniversitesi'nde doktora tezi hazırlamıştır (*'İlmü'l-ferâ'iz usûlühü's-şer'iyye ve tatbîkâtühü'l-'amelîyye: Şerhu'l-Urcûzeti't-Tilimsâniyye ün müzâcen*, 2007).

2. *Netîcetü'l-ğiyer ve müzîletü'l-ğiyer fi nazmi'l-meğâzi ve's-siyer*. Escorial Kütüphanesi'nde (nr. 390/3) bir nüshası mevcuttur (Derenbourg, I, 258-259; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 666). Müellifin talebesi Tücbî, *Netîcetü'l-ğiyer ve müzîletü'l-ğiyer fi vaşfi meğâzi Resûlillâh ve's-siyer* adıyla kaydettiği eserin yaklaşık 700 beyit olduğunu ve manzumeyi bizat müellifinden okuduğunu belirtir (*Bernâmece*, s. 137).

3. *Telhîşu nazmîn fi aşli 'ilmi'l-cebr ve'l-mukâbele*. Selâ'da Subayhiye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır (Muhammed Haccî, s. 480).

4. *Kaşîde fi'l-mevlidi'l-kerîm*. Kadî ve muhaddis Ebû'l-Abbas Ahmed b. Muhammed es-Sebtî el-Azeffî'nin *ed-Dürrü'l-munazzam fi mevlidi'n-nebiyyi'l-mu'azzam* adlı eserinin manzum hale getirilmiş şeklidir. 185 beyitten ibaret olan kaside'nin bazı beyitleri çeşitli eserlerde nakledilmiştir (Menûnî, *Varakât*, s. 291, 531).

5. *el-Mu'aşşeretü'l-'arûziyye fi medhi hayri'l-berîyye*. Tücbî bu manzumede bütün meşhur vezinlerin kullanıldığını ve dokuz beyitten sonra meşhur bir şaire ait aynı vezinde şâhid beyit getirildiğini söyler (*Bernâmece*, s. 289). Eser bazı kaynaklarda *el-Mu'aşşeretü 'alâ evzânî'l-'arûz* şeklinde de kaydedilmiştir (Menûnî, *Kâbes*, II, 784; bir kısım eserlerde "arûz" kelimesinin yerine Arap veya Mağrib kelimeleri yazılmıştır). Bunların yanı sıra kaynaklarda Tilimsânî'ye *Mağâle fi 'ilmi'l-'arûzi'd-dübeyti*, *Şerhu İbni'l-Cellâb*,

Kitâbü'l-Lüma' fi'l-fıkh gibi eserler nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-tekmile li-kitâbeyi'l-Mevşûl ve's-Şıla* (nşr. Muhammed b. Şerîfe), Rabat 1984, I, 280; II, 521; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 30; İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, *Şilatü's-Şıla* (nşr. Abdüsselâm Herrâs – Saîd A'râb), Muhammedîye 1416/1995, V, 355-356; Tücbî, *Bernâmece* (nşr. Abdülhafîz Mansûr), Libya 1981, s. 137, 172, 173, 276, 289; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, I, 326-329; Burhâneddin İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb* (nşr. Me'mûn b. Muhyiddin el-Cennân), Beyrut 1996, s. 147-148; Hâlid b. İsa el-Belevî, *Tâcü'l-mefrik* (nşr. Hasan es-Sâih), Muhammedîye, ts. (İhyâü't-türâsî'l-İslâmî), II, 96; Ebû Ca'fer Ahmed b. Ali el-Belevî, *Şebetü Ebî Ca'fer* (nşr. Abdullah el-İmrânî), Beyrut 1403/1983, s. 293; İbn Meryem, *el-Bustân fi zikri'l-evliyâ' ve'l-'ulemâ' bi-Tilimsân* (nşr. İbn Ebû Şeneb), Cezayir 1326/1908, s. 55-56, 261; H. Derenbourg, *Les manuscrits arabes de l'Escorial*, Paris 1884, s. 258-259; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 202; Brockelmann, *GAL*, I, 482; *Suppl.*, I, 666; Hifnâvî, *Ta'rîfü'l-halef bi-ricâlî's-selef*, Beyrut 1402/1982, I, 13-15; Abdülazîz Binabdallah, *Ma'lemetü'l-fıkhî'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 24, 151, 152, 189; Muhammed Haccî, *Fihrisü'l-Hizâneti'l-'ilmîyyeti's-Şubayhiyye bi-Selâ*, Küveyt 1406/1985, s. 162, 480; Menûnî, *Kâbes min 'ağâ'il-mahtûti'l-Mağribî*, Beyrut 1999, I, 214; II, 772, 784; a.m.f., *Varakât 'an hadâretü'l-Merîniyyîn*, Dârülbeyzâ 1420/2000, s. 291, 300-301, 327, 346-347, 531; B. A. Rosenfeld – Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mathematicians, Astronomers and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works (7th-19th c.)*, İstanbul 2003, s. 227; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şûrûh ve'l-havâşî*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 648-649; Muhammed el-Kâdirî – Muhammed Melşûş, *Fihrisü'l-mahtû'âti'l-hacerîyyeti'l-Mağribîyye*, Dârülbeyzâ 2004, s. 72-73.

MUHARREM KILIÇ

TİLİMSÂNÎ, Muhammed b. Ahmed

(محمد بن أحمد التلمساني)

Ebû Abdillâh eş-Şerîf Muhammed b. Ahmed b. Ali el-İdrîsî el-Alvînî et-Tilimsânî (ö. 771/1370)

Mâlikî fakihî, çok yönlü âlim.

710 (1310-11) yılında Cezayir'in Tilimsân şehrinde doğdu. Aslen Alvîn (Alviyyîn) köyünden olup Hz. Hasan'ın soyundan (İdrîsî şeriflerinden) gelen ilim ehli bir aileye mensuptur. Babası bölgede tanınan bir Mâlikî fakihiydi. Orta Mağrib'in (Mağrib-i Evsat) merkezi ve Abdülvâdîler'in başşehri olan Tilimsân'da yetişen Şerîf et-Tilimsânî, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Ya'kûb es-Sanhâc'den ilk Kur'an eğitimi aldı; küçük yaşlarından itibaren şehirdeki ilim meclislerine ve ders halkalarına katıldı. Ebû Muhammed Abdullah b. Abdülvâhid el-